

ПРЕВЕНЦИЯ НА ДЕТСКАТА И МЛАДЕЖКАТА ПРЕСТЪПНОСТ ЧРЕЗ ТРАНСГРАНИЧНО СЪТРУДНИЧЕСТВО (ПО ПРИМЕРА НА БЪЛГАРИЯ И РУМЪНИЯ)

Дафинка Сидова

PREVENTING CHILDREN AND YOUTH CRIME THROUGH CROSS-BORDER COOPERATION (BY THE EXAMPLE OF BULGARIA AND ROMANIA)

Dafinka Sidova

Summary: The report analyzes Bulgarian-Romanian cross-border cooperation as a tool of preventing child and juvenile crime and delinquency in the cross-border region. It researches results and benefits gained by cross-border projects (from 2007 to mid-2019) which are focused on the social inclusion of children and youth, on the prevention of school violence and harassment, as well as on the prevention of children and youth delinquent behavior. Trends are tracked and prospects for development are outlined by 2023.

Keywords: cross-border cooperation, children and youth crime, delinquent behavior, Bulgaria, Romania.

Актуалността на изследвания проблем се обуславя от редица фактори, по-важни сред които са нарастващите антисоциални нагласа и поведение сред подрастващите през последните години. По данни на Националния статистически институт за 2018 г., в рамките на осемте области, включени в българо-румънския трансграничен регион, лицата, преминали през детските педагогически стаи (ДПС) за извършени противообществени прояви, в т. ч. бягство от дома (от вкъщи), от специализирана институция или от социална услуга от резидентен тип, прояви на насилие и агресия, тормоз, употреба на психоактивни вещества, проституиране и др., наброяват 1471, което е 21,5% от общия брой за страната. Общият брой на лицата, извършили престъпления, в т.ч. убийство, телесна повреда, блудство, изнасилване, грабеж, кражба и др., е 1055, което е 21,7% от общото за страната. Анализирайки лицата по възрастов признак, два пъти повече са тези на възраст между 14 и 17 г. От малолетните и непълнолетните, преминали през ДПС, броят на момчетата е със 118% по-голям, отколкото на момичетата. Що се касае до разпределението по полов признак при децата, извършили престъпления, броят на момчетата превишава с 4,5 пъти броя на момичетата. (виж табл. 1)

Таблица 1. Малолетни и непълнолетни лица, преминали през детските педагогически стаи през 2018 г. за извършени противообществени прояви и деца, извършители на престъпления [1]

	Общо	Възраст					
		8-13 години			14-17 години		
		всичко	момчета	момичета	всичко	момчета	момичета
ВИДИН							
Лица, преминали през ДПС за извършените противообществени прояви	196	42	33	9	154	55	99
Лица, извършители на престъпления	75	16	15	1	59	48	11
ВРАЦА							
Лица, преминали през ДПС за извършените противообществени прояви	155	34	23	11	121	93	28
Лица, извършители на престъпления	172	35	25	10	137	116	21
МОНТАНА							
Лица, преминали през ДПС за извършените противообществени прояви	176	60	32	28	116	62	54
Лица, извършители на престъпления	133	54	53	1	79	63	16
ПЛЕВЕН							
Лица, преминали през ДПС за извършените противообществени прояви	234	84	65	19	150	119	31
Лица, извършители на престъпления	220	49	40	9	171	145	26
ВЕЛИКО ТЪРНОВО							
Лица, преминали през ДПС за извършените противообществени прояви	172	34	29	5	138	85	53
Лица, извършители на престъпления	199	48	37	11	151	133	18
РУСЕ							
Лица, преминали през ДПС за извършените противообществени прояви	150	41	31	10	109	68	41
Лица, извършители на престъпления	124	15	13	2	109	82	27
СИЛИСТРА							
Лица, преминали през ДПС за извършените противообществени прояви	165	51	39	12	114	89	25
Лица, извършители на престъпления	52	11	10	1	41	39	2
ДОБРИЧ							
Лица, преминали през ДПС за извършените противообществени прояви	223	50	46	4	173	140	33
Лица, извършители на престъпления	80	19	19	-	61	54	7
ОБЩО ЗА ОБЛАСТИТЕ ОТ ТРАНСГРАНИЧНИЯ РЕГИОН							
Лица, преминали през ДПС за извършените противообществени прояви	1471	396	298	98	1075	711	364
Лица, извършители на престъпления	1055	247	212	35	808	680	128

Борбата с подобна негативна статистика изисква прилагането на иновативни и ефективни методи и инструменти за превенция. Девиантното поведение, както и извършването на престъпления и противообществени прояви, са вид външна проява на вътрешен конфликт. Но, ако „субект... се обедини с други субекти в достатъчно здраво организиран свръхсубект, той не създава конфликти“ [2]. Инструмент с подобни характеристики се явява трансграничното сътрудничество (ТГС), което е и едно от трите вида европейско териториално сътрудничество, като заема важно място в Политиката на сближаване на Европейския съюз (ЕС). ТГС се явява

ключов фактор за устойчиво икономическо развитие, социално включване и интеграция, както и за стабилна културна среда.

За програмния период 2014-2020 г. в българо-румънското ТГС се включват партньори от осем български области (Видин, Враца, Монтана, Плевен, Велико Търново, Русе, Силистра, Добрич) [3] и седем румънски окръга (Мехединци, Долж, Олт, Телеорман, Гюргево, Кълъраш, Констанца) (виж фиг. 1). Общият бюджет на трансграничната програма е 258,5 млн. евро, от които 215,7 млн. евро се предоставят Европейския фонд за регионално развитие (ЕФРР). Към м. май 2019 г., от подадени 855 проектни предложения, са договорени 164 проекта на обща стойност 254,2 млн. евро или над 98% възможна усвояемост. От тях 105 са в процес на изпълнение (207,6 млн. евро), 58 (45,3 млн. евро) са приключили, а един е прекратен поради финансова нестабилност на част от партньорите [4].

Фиг. 1 Карта на българо-румънския трансграничен регион за 2014-2020 г. [4]

Немалка част от трансграничните инициативи имат за приоритет приобщаването на подрастващите в икономическия, социалния и културния живот на общностите от двете страни на река Дунав, разширяване на кръга от възможности за младите хора в сферите на висшето и професионалното образование, на кариерното развитие и професионалната реализация. В тази връзка обект на изследване са реализирани и в процес на изпълнение трансгранични проекти между България и Румъния, а предмет на изследване е тяхната роля по отношение на превенцията на детската и младежката престъпност.

Тезата, която се защитава е, че ТГС между България и Румъния, както и ползите от него, и добавената му стойност, притежават иновативен и ефективен потенциал, който може да бъде насочен към превантивни действия спрямо детската и младежката престъпност.

Целта на разработката е да се създаде подходяща среда за сравнение на постигнатите резултати (до м. май 2019 г.), както и за очертаване на бъдещите ползи в дългосрочен план (до 2023 г.).

За постигане на поставената цел, следва да се извършат три задачи:

- изследване на актуалното състояние на ТГС по отношение на анализиранията сфера за периода 2014-2020 г.;

- структуриране на сравнителен анализ на ефективността на партньорството по избрани критерии в рамките на последните два програмни периода – 2007-2013 г. и 2014-2020 г.;

- систематизиране на очакваните резултати и ползи от трансграничните проекти, които са в процес на реализиране до 2023 г.

За ползите на разработката се въвеждат някои ограничения по:

- териториален обхват – българо-румънският трансграничен регион;
- времеви обхват – от 2007 г. до 2023 г.;
- брой добри практики – по три проекта за периоди 2007-2013 г. и 2014-2020 г.;

- брой критерии за ефективност – два критерия: брой проекти и бюджет на проектите;

- брой проекти с очаквани ползи – три проекта с реализация до 2023 г.

Приложената методика включва: дълбинен, комплексен, структурно-функционален и динамичен подход, метод на обработване и анализиране на данни, художествена абстракция, сравнителен анализ.

Трансграничната програма Interreg V–A Румъния-България 2014-2020 дава възможност на осем области от България и седем окръга от Румъния да реализират проекти в рамките на шест приоритетни оси. В пет от тях има общо 55 проекта (финализирани и в процес на реализация) с пряко или косвено значение спрямо превенцията на детската и младежката престъпност:

- Приоритетна ос 1 „Добре свързан регион“ – 1 финализиран проект;
- Приоритетна ос 2 „Зелен регион“ – 5 финализирани проекта и 13 в процес на реализиране;

- Приоритетна ос 3 „Безопасен регион“ – 1 финализиран и 1 в процес на реализиране;

- Приоритетна ос 4 „Квалифициран и приобщаващ регион“ – 16 финализирани и 10 в процес на реализиране;

- Приоритетна ос 5 „Ефикасен регион“ – 4 финализирани и също толкова в процес на реализиране.

Общият брой на финализираните през настоящия програмен период 2014-2020 г., до м. май 2019 г., проекти е 27, чийто общ бюджет възлиза на 13,8 млн. евро (11,7 млн. евро от ЕФРР).

Успешно реализиран в рамките на Приоритетна ос 3 „Безопасен регион“ е трансграничният проект „Мрежа от сигурни училища” [5], с бюджет от почти 0,3 млн. евро (0,25 млн. евро от ЕФРР). Партньори са: Свободен младежки център, Видин, Асоциация „Василиада“, Крайова, Румъния, и Регионална мрежа за иновативно образование, Видин. Основна добавена стойност на проекта е повишаването на осведомеността в областта на превенцията на риска бедствия, аварии и катастрофи чрез

ефективно формално и неформално образование на децата и младежта в трансграничната зона. Създадена и промотирана е международна мрежа от 20 "сигурни училища" - нов модел за противопоставяне на бедствията. Изграждането на сигурна училищна среда, пълноценното включване на учениците в съвместни обучителни инициативи и мероприятия са мерки, имащи превантивен характер по отношение на проявите на насилие и агресия, непристойното и/или хулиганското поведение, повреждане на обществената и/или частната собственост, кражбите и т.н. Постигнатите резултати са:

- разработена съвместна методика за извънкласно образование и мотивация;
- подготовка на 20 училищни ръководства за по-добро управление на риска в техните училища;
- подготовка на 80 учители за методически консултанти в областта на обучението за бедствия в техните училища;
- подготовка на 40 психолози за реакция в случаи на бедствия и за подкрепа на жертвите;
- подготовка на 40 учители за клубни лидери на доброволците;
- подготовка на 640 млади доброволци за действие в случай на бедствия (бъдещи членове на местни доброволчески формирования);
- създаване на "Практическа общност" - инструмент за комуникация и споделяне на най-добри практики в областта на гражданската защита и др.

Друг успешно реализиран проект е „Предприемачество за младежка трудова мобилност“ [6] по Приоритетна ос 4 „Квалифициран и приобщаващ регион“ с бюджет от почти 0,3 млн. евро (0,25 млн. евро от ЕФРР). Партньори са: Търговско промишлена и селскостопанска камара, Асоциация “Партньори 2000” и Икономически колеж от Кълъраш, Румъния; Професионална гимназия по стопанско управление администрация и услуги „Атанас Буров“ и СНЦ “Паралел-Силистра”, Силистра. Главна цел, постигната в рамките на проекта, е разработването и прилагането на съвместна образователна схема за обучение по „Предприемачество без граници“ (JES on EEwB), включваща учебните програми „Предприятие без граници”, „Зелена компания“, „Обучение по езици с обмен на групи“, като част от професионалното образование с цел повишаване на потенциала за заетост на младите хора и трудовата мобилност. Част от практическите резултати са: 10 инициативи за подобряване на заетостта сред младите хора; 3500 обучени души, предимно ученици. Превантивната насоченост на проекта касае предимно престъпления против собствеността (напр. кражби, противозаконно отнемане на МПС, унищожаване и повреждане на имущество, хулиганство, престъпления, свързани с наркотици и др.).

Третата добра практика, чийто превантивен характер е спрямо противообществени прояви (напр. бягство от дома и от училище, прояви на насилие и агресия, тормоз, непристойно и/или хулиганско поведение на обществено място, повреждане на обществена и/или частна собственост и др.), е проектът „Иновационни практики и услуги в образованието“ [7] на стойност 0,2 млн. евро (0,16 млн. евро от ЕФРР). Водещ партньор е Основно училище „Христо Смирненски“, Генерал Тошево, област Добрич, а от румънска страна партньор е училище „Адриан В. Радулеску“, Мурфалтар, окръг Костанца. Добавената стойност на проекта включва:

- подобряване на образователната среда и повишаване качеството на образованието, чрез обмяна на добри практики и развитие на иновативни методи и дейности;
- възстановяване позициите на училищата в извънкласните и извънучилищните дейности и задържане на децата в училище чрез мотивация и създаване на положителна нагласа към учебния процес;
- повишаване на квалификацията и компетентността на учителите и родителите;
- насърчаване общуването и съвместните изяви между деца, обучаващи се в двете училища;
- създаване на многофункционално пространство за публични изяви на учениците и срещи с родители, участък за работа на учители.

Сред резултатите се отличават:

- разработени училищна стратегия и ръководство за методически дейности и примери за най-добри практики за превенция на отпадането от училище;
- модернизирани материално-техническата база и осигуряване на позитивна подкрепяща среда за обучение и възпитание;
- използване на иновативни технологии, с фокус върху интерактивното обучение;
- обзавеждане и оборудване на два кабинета – по природни науки и езиков кабинет.

Като примери за добри практики с цел превенция на девиантно поведение в рамките на програмен период 2007-2013 г. могат да се посочат следните три проекта:

- „Румънско - българско съвместно сътрудничество за дългосрочно и устойчиво развитие на младите човешки ресурси в областта на технологии за възобновяема енергия, с цел преодоляване на социално-културната бариера и откриване на общи възможности за намирането на работа в трансграничната зона“ [8] с бюджет от почти 1 млн. евро (0,8 млн. евро от ЕФРР) и партньори: Национален институт за научни изследвания и развитие по електротехника, Букурещ; Русенски университет „Ангел Кънчев“; Военноморската академия „Мирчеа чел Балтран“, Констанца и

„Общинска енергийна агенция – Русе”. Икономическо значение: създаване на устойчив икономически напредък чрез осигуряване на висококвалифицирани млади човешки ресурси, на базата на индустриална конкурентоспособност и икономически растеж в сектора на технологиите за възобновяема енергия. Социално значение: формиране на млади професионалисти с нови умения и подобряване на практическите умения и професионалното ниво на младите човешки ресурси. Екологично значение: икономическото развитие на технологиите за възобновяема енергия допринасят значително за енергийната сигурност, качеството на въздуха, намаляването на газовите емисии от парниковия ефект и индустриалната конкурентоспособност в трансграничната зона;

- „CBC Mini Olimpics“ [9] на стойност 0,25 млн. евро (0,21 млн. евро от ЕФРР с партньори Агенция за регионално развитие и бизнес център, Видин, и Асоциация „Калафат-Дуивен“, Калафат. Добавена стойност: насърчава младите хора от трансграничния регион да бъдат активни в спорта; насърчава спорта, културата и младежкия обмен между младите хора; подобряване на условията в трансграничния регион за упражняване на 11 спорта и подобряване капацитета на съответните спортни клубове;

- „Сътрудничество между румънски и български младежи чрез изкуството и традициите” [10] – бюджет 0,2 млн. евро (0,17 млн. евро от ЕФРР) с партньори: Културна фондация “Гранд шоу” и Дворец на децата, Констанца, Румъния; Център за младежки и образователни дейности, Силистра. Постигнати цели: приобщаване на младежите към социалните и културни характеристики на региона; засилване на социалното и културно сближаване чрез младежки обмен и изграждане на взаимовръзки в младежката общност. Резултати: организирани са младежки лагери, лагер по визуални изкуства, по обща история, фоклорен фестивал и др.

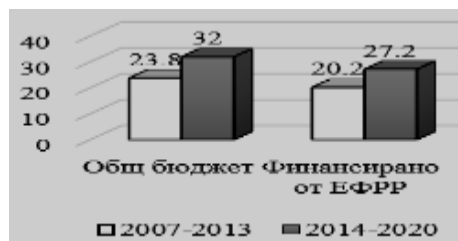
За да бъде структуриран сравнителен анализ на ефективността на българо-румънското ТГС като инструмент на превенция на детската и младежката престъпност, е необходимо въвеждането на критерии за ефективност. Първият критерий, по който се извършва сравнението, е броят договорирани проекти – $K1_{бр.проекти}$. За втори критерий се избира бюджетът, нужен за реализиране на проектите – $K2_{бюджет\ проекти}$. Сравнителният анализ се извършва по отношение на два програмни периода: 2007-2013 г. и 2014-2020 г.

Резултатите от събраните и обработени данни от двата програмни периода по отношение на броя проекти превантивен характер спрямо детската и младежката престъпност, са представени на диаграма 1. Тенденцията, която се очертава, е повишаване с 38%.

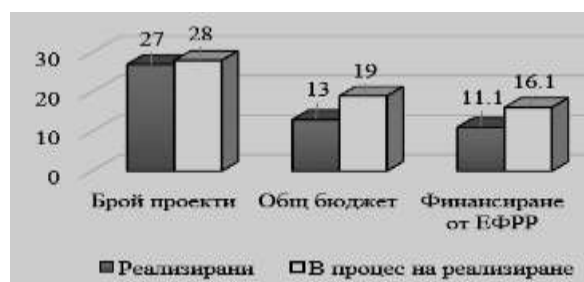
Диаграма 1. Сравнителен анализ по К1_{бр.проекти} [3;11]

На диаграма 2 се вижда развитието на ТГС между България и Румъния, сравнявайки ги по К2_{бюджет проекти}. Отчита се ръст от 34% на общия бюджет на трансграничните инициативи, договорени за реализиране през последния програмен период, както и на стойността на средствата, усвоени от ЕФРР.

Диаграма 2. Сравнителен анализ по К2_{бюджет проекти} в млн. евро [3;11]

Следващата задача е да се обобщят очакваните резултати и ползи от договорените трансгранични проекти, които предстоят да бъдат реализирани до 2023 г. Малко повече от половината (51%) от трансграничните проекти за периода 2014-2020 г. са в процес на реализиране. Тяхната стойност представлява 59% от общия бюджет и от средствата, предоставени от ЕФРР, за осъществяването на всички 55 проекта, притежаващи потенциала да допринесат за превенцията на детската и младежката престъпност.

Диаграма 3. Брой проекти с бюджета им (в млн. евро), финализирани до октомври 2019 г. и в процес на реализиране до 2023 г. [3]

Един от 28-те проекта в процес на реализиране до 2023 г. е „YoungVolunteer” [12], чийто бюджет е близо 0,35 млн. евро (0,3 млн. евро от ЕФРР). Водещият партньор е Асоциация за инициатива и подкрепа за Югоизточна Румъния (AISSER) в Кълъраш, Румъния, а останалите партньори са Фондация за устойчиво развитие и просперитет (Враца), Теоретичен лицей „Михай Еминеску“, Кълъраш, и СОУ “Васил Левски”,

Силистра. Основната добавена стойност на проекта е, че ще развие доброволческия дух сред младите хора (ученици между 15 и 19 годишна възраст) чрез различни механизми. Младежите ще бъдат ангажирани в създаването на доброволческа общност, чиито основни цел и стремеж ще са да помагат на други хора, засегнати от извънредни ситуации, в партньорство с публичните власти. В резултат на проекта ще:

- бъдат оборудвани по два нови кабинета във всяко от двете партниращи си училища, за да могат доброволците да изучават и практикуват различни мерки за намеса при извънредни ситуации. Закупеното оборудване ще включва: манекени, носилки, медицинско оборудване за учене (маски, ръчна вентилация, цервикална яка, шина и др.), комплект за оказване на първа помощ, видео проектор и интерактивни смарт дъска, мебели; учители са обучени, за да могат да обучават доброволците;

- бъде разработена е уеб платформа, която да съдържа всички документи на проекта, инструкции за извънредни ситуации, снимки и информация за организирани събития и форум, в който доброволците ще могат да организират и обменят информация с цел по-добро координиране;

- бъдат организирани доброволчески кампании.

Друг проект, чиито очаквани резултати и ползи се явяват перспектива за развитието на ТГС като инструмент за превенция, е „Young Project Manager in CBC area“ [13]. Целта е да се подкрепи младежката заетост в трансграничната зона Кълъраш-Плевен чрез насърчаване на мобилността и професионалното обучение на младите хора, изграждайки техният капацитет в областта на управлението на проекти. Проектът разполага с почти 0,7 млн. евро (0,6 млн. евро от ЕФРР), а партньори са Асоциация за инициатива и подкрепа за Югоизточна Румъния и българските Асоциация „Евроинтегра“ и Сдружение „Алтернатива за Дунав“. Основните ползи ще бъдат:

- ангажираност на 375 младежи в обучителни сесии за управление на проекти;

- разработване на уеб платформа за студенти - е-работни места за лятото (e- summerjobs);

- провеждане на пилотни дейности - обучение за съвместно управление на проекти и работни сесии;

- очаквани резултати - увеличаване на броя на лицата, които ще имат достъп до съвместни инициативи за заетост, с 15 000 души.

Последният пример е насочен към представителите на образователните институции, към подобряване на техния капацитет за адекватно реагиране при девиантно поведение – проект „Колективно образование“ [14]. От българска страна участници са: Асоциация „Евроинтегра“ и Природо-математическа гимназия „Св.Климент Охридски“ – Силистра, а от румънска: Национален колеж „Барбу

Стирбеи“, Икономическият колеж и Технически колеж „Стефан Банулеску“ – Кълъраш. Общият бюджет е почти 1,4 млн. евро (1,2 млн. евро от ЕФРР). Водещата цел е да се изгради мрежа на сътрудничество за реализиране на съвместни образователни инициативи и за решаване на общи проблеми като преждевременно напускане на училище, училищен тормоз, хулиганство и др.

В заключение е необходимо да се отбележи, че тезата е доказана, а задачите и целта са постигнати. Безспорно, ролята на ТГС по примера България и Румъния, както и ползите и добавената стойност от реализираните трансгранични проекти, увеличават своята значимост в сферата на превенцията на детската и младежката престъпност. В дългосрочен аспект анализираният ТГС притежава широк кръг от възможности за развитие и за повишаване на своя превантивен характер както спрямо антисоциални нагласи и поведение от страна на подрастващите, така и спрямо противообществени прояви и престъпления, извършвани от малолетни и непълнолетни лица.

Използвани източници:

- [1] Национален статистически институт,
<http://www.nsi.bg/bg/content/3799/малолетни-и-непълнолетни-лица-извършители-на-престъпления-по-пол-възраст-видове> (посетен на 20.05.2019)
- [2] Радулов, Н. „Разузнавателен анализ“, Аси Принт, С. 2013, ISBN 978-954-9336-81-8, стр. 52
- [3] За програмен период 2007-2013 г. област Разград също е част от трансграничната програма.
- [4] Interreg V-A Romania – Bulgaria [Официален сайт],
<http://interregrobg.eu/bg/programme/programme-general-data.html> (посетен на 20.05.2019)
- [5] Safe Schools Network [Официален сайт], <http://www.fyc-vidin.org> (посетен на 20.05.2019)
- [6] Entrepreneurship for Youth Labor Mobility [Официален сайт],
<http://e4ylm.eu>, (посетен на 20.05.2019)
- [7] Innovative practices and services in education [Официален сайт],
<http://robg173.eu>, (посетен на 20.05.2019)
- [8] Romanian - Bulgarian joint cooperation for a long-term and sustainable development of the young human resources in the field of the renewable energy technologies, in order to overcome the socio-cultural barrier and to open common opportunities for getting a job and their employment along the cross - border area [Официален сайт], <http://www.ro-bul-ret.eu>, (посетен на 20.05.2019)
- [9] KEEP [Официален сайт], <https://www.keep.eu/project/6141/cbc-mini-olimpics> , (посетен на 20.05.2019)

- [10] Сътрудничество между румънски и български младежи чрез изкуството и традициите [Официален сайт], <http://www.rbyat.ro/bg/home> , (посетен на 20.05.2019)
- [11] Програмата за трансгранично сътрудничество Румъния-България 2007-2013 [Официален сайт], <http://www.cbromanialbulgaria.eu/index.php?page=proiecte-lista> , (посетен на 20.05.2015)
- [12] Interreg V-A Romania – Bulgaria [Официален сайт], <http://www.interregrobg.eu/bg/2-categorie-principala/441-rob主-296.html> (посетен на 25.05.2019)
- [13] Interreg V-A Romania – Bulgaria [Официален сайт], <http://www.interregrobg.eu/bg/2-categorie-principala/260-rob主-146.html>, (посетен на 25.05.2019)
- [14] Interreg V-A Romania – Bulgaria [Официален сайт], <http://www.interregrobg.eu/bg/2-categorie-principala/264-rob主-188.html>, (посетен на 25.05.2019)

*Ас. д-р Дафинка Василева Сидова,
департамент „Национална и международна сигурност“,
Нов български университет, корпус 2, офис 202
ул. „Монтевидео“ 21, гр. София, 1618
02/8110 272
dsidova@nbu.bg*